

4. Päevakajalisi probleemküsimusi sõnavabaduse valdkonnast

4.1. Sõnavabadus nn tõejärgsel ajastul. Desinformatsioon ja vaenulik mõjutustegevus

Sõnavabadus võimaldab vabalt ning riigi piiranguteta levida mitmekesistel vaadetel ja infol, kuid ka valedel ja eksitaval teabel ning sellega võivad kaasneda mitmesugused ohud. Valesid ja eksitavat teavet esitavad teatud strateegiliste eesmärkide saavutamiseks süstemaatilisel viisil laialt nii paljud liikumised ja organisatsioonid kui ka riigid.

Viimastel aastatel räägitakse sageli desinformatsioonist, mida saabki mõista kui tõendatavalt valet või eksitavat teavet, mida luuakse, avaldatakse ja levitatakse majandusliku ja/või poliitilise kasu eesmärgil või avalikkuse tahtlikuks eksitamiseks.^{[1](#)} Selleks kasutatakse erinevaid tehnikaid, sealhulgas luuakse võltsitud uudiseid ja uuringuid, „lekitatakse“ muudetud dokumente meediale või teistele ning eitatakse tõest infot.^{[2](#)}

Desinformatsioon ohustab demokraatlikke protsesse, moonutab avalikku arutelu ning õõnestab usaldust institutsioonide ja meedia vastu. Laialdane usaldamatuse külvamine ning agressiivsus professionaalsete ajakirjanike ja ajakirjanduse vastu, süüdistused teemade kallutatud kajastamises ja valetamises on osa desinformatsioonist. Kui ebademokraatlikud riigid rakendavad tsensuuri, sulgevad poliitilisi huve silmas pidades meediaväljaandeid ja teevad info levikule muid takistusi, siis demokraatlikes riikides ei saa selliseid meetmeid kasutada. Desinformatsioon ongi demokraatlikule ühiskonnale väga keeruline katsumus, sest demokraatia raamides on selle piiramiseks tõhusaid lahendusi vähe.

Sõnavabadusel, sealhulgas meediavabadusel on väga oluline roll muu hulgas kriiside ajal, nagu on teravalt näidanud Covid-19 pandeemia kogemus. Tervishoiuteemadel õigeaegse ja adekvaatse teabe andmine on tervisekriisidele reageerimisel kriitilise tähtsusega. Meedial on tervisekriisi ületamise jaoks avalikkusele usaldusväärse teabe edastamisel, aga ka paanika ärahoidmisel ja üldsusega koostöö soodustamisel

keskne roll.[3](#)

Covid-19 pandeemiaga on kaasnenud laialdane väärinfo levitamine ülemaailmselt. Õige info pärssimine, kuulujutud ning vale- ja desinformatsioon on kriisi ajal eriti ohtlik. Nähes detsembris 2019 algavat ohtliku viiruse puhangut, hoiatas Hiina arst Li Wenliang oma kolleege selle eest interneti suhtlusrakenduses, ent seejärel algatas politsei tema suhtes uurimise, teda süüdistati valeinfo illegaalses edastamises ja survestati info jagamist lõpetama. Järgmise aasta jaanuari esimestel nädalatel peeti Hiinas Wuhanis ametlikult levitatava versiooni järgi viirusega nakatumist võimalikuks ainult olukorras, kus inimene on olnud kontaktis nakatunud loomaga, ning arstide tervise kaitseks ei nähtud ette mingeid juhiseid. Dr Li Wenliang jätkas info edastamist, kuid suri juba mõne nädala möödudes ise koroonaviirusesse.[4](#) See juhtum näitlikustab, kuidas hädavajaliku teabe vaba liikumise takistamine on pandeemia olukorras eluohtlik ja sellel võib olla ettenägematult ulatuslik mõju.

Valeuudiste rohke levitamise, neile poliitilise lisatähenduse omistamise ja nende pinnale poliitikakampaaniate rajamisega seostub termin *tõejärgne (post-truth) ajastu*. Näiteks 2016. aasta jõulude eel avaldati peaaesjalikult paremäärmuslikes kanalites lugusid sellest, kuidas Rootsis on tänavate jõuluvalgustus keelatud, et mitte solvata moslemitest pagulasi. See laialt levima hakanud lugu ei vastanud tõe ja osutus valeuudiseks.[5](#)

Tõejärgse ajastu mõiste hakkas kulutulena levima pärast Ühendkuningriigi lahkumist Euroopa Liidust (Brexit) ja Donald Trumpi presidendikampaaniat Ameerika Ühendriikides. Ülo Mattheus selgitab:

„Niisugust aega, kui tõde on olnud defineeritav, pole ju kunagi olnud. Seega ei ole ka selle järgset aega. Pigem kirjeldab see mõiste ühiskonna seisundit, kus informatsiooni ülekülluses pole enam võimalik tõeseid väiteid ebatõestest eristada. Tõeste väidete kõrval või asemel võimenduvad ebatõed või valed. Ennekõike on see poliitika ja võimutasandi küsimus“.[6](#)

OSCE meediavabaduse voliniku raportist tuleneb, et sellist retoorikat toodavad, soodustavad ja legitimeerivad needsamad osalised, kes kasutavad meediavastast kriitikat alltekstina meediavabaduse edasiseks piiramiseks. Covid-19 pandeemia on desinformatsiooni levikut ning sellega seoses ka polariseerumist ja usaldamatust veelgi suurendanud.[7](#) Sotsioloogid Péter Krekó ja Patrik Szicherle on kirjutanud, et „koroonaviiruse hirmu levides üle maailma muutusid desinformatsioonikampaaniad

üha tõhusamaks. Lisaks klikke meelitavatele veebilehtedele, mille eesmärk on teenida viiruse kohta väärja ja sensatsioonilise info levitamiselt kasumit, on ilmnunud areenile geopoliitilised tegutsejad, keda huvitab infokaose külvamine“.8

Koroonaviiruse kohta väärinfo levitamiseks kasutatakse näiteks tõese info eitamist või banaalseks muutmist ning liialdamist ja paanika külvamist. Desinformatsiooni tagajärjed võivad ulatuda väga kaugele ning seoses koroonaviiruse ja muude terviseteemadega võib see maksta isegi elusid.9

Desinformatsioon võib olla osa riikide rahvusvahelisest mõjutustegevusest. Nad kasutavad oma selles „teatavaid protsesse ja meetodeid, taktikaid ning strateegiaid, et suruda valdavalt mittesõjaliste vahenditega potentsiaalsele vastasele peale oma tahe või murda vastase vastupanutahe, saavutamaks poliitilised, sõjalised, majanduslikud või sotsiaalsed eesmärgid“.10

Mõjutustegevuse alla kuulub ka propaganda. Mõjutustegevusena saab käsitada näiteks piiriülest meediat, kus õhutatakse vaenu teise riigi vastu, ja küberrünnakut arvutivõrgus, aga ka riigisiseseid konflikte, millesse sekkuvad kolmandad riigid.11 Infotehnoloogia areng ja laialt levinud internet on võimaldanud täiustada riikide mõjutustegevuse arsenalit ning suurendada selle tõhusust.

Mõjutustegevuse teema kerkis rahvusvahelises suhtluses eriti teravalt esile seoses Venemaa agressiooniga Ukraina vastu (sh Krimmi annekteerimisega), mida on kirjeldatud ka terminiga *kognitiivne sõda*.12 Infosõjad käivad faktide tasandil (fakte muudetakse või takistatakse nende jõudmist foruumi), ent kognitiivses sõjas keskendutakse faktidele antud tõlgenduste muutmisele ja sobitamisele teatud strateegilise pildi või maailmamudeliga. Kui inimene on võtnud mingi maailmamudeli omaks, teeb ta selle alusel ka infovalikuid ning „sellisel juhul puudub isegi vajadus tsensuuri järele, sest inimene ise toimib tsensorina, kallutades teavet, mis ei vasta tema maailmamudelile“.13

Venemaa kasutab nii info- kui ka kognitiivsete sõdade arsenalit väga oskuslikult, muutes fakte ja tõkestades objektiivset infovoogu ning tõlgendades fakte omavoliliselt. Seejuures asetab Venemaa faktid Nõukogude Liidu aegsete mentaalsete konstruktsioonide konteksti ning rõhutab riigi ülimat tähtsust, ainuõiget käitumist ja inimeste sõltumist riigist. Ukraina meedia ekspert Georgii Pocheptsov väidab, et sellel mentaalsel mõjul olid kaalukad tagajärjed Ukraina sõduritele, kes ei tõstnud Krimmis Venemaa sõdurite vastu relvi, kuna olid võtnud omaks

maailmamudeli, mille järgi on Vene sõdurid „omad“.14

Venemaa desinformatsioonikampaaniate osa on rõhutada Venemaa hiilgust, ennekõike tema kui teise maailmasõja võitja ja maailma fašistidest vabastaja kuvandi kaudu. Keskkel kohal on Venemaa enda tõlgendus ajaloolisest tõest. Vabastaja ja kaitsja kuvandiga püüab Venemaa õigustada oma sõjalisi operatsioone ka tänapäeval. Lisaks keskendub Venemaa strateegia tema jaoks ebasõbralike riikide halvustamisele, alaväärtustamisele ja liitlassuhete lõhkumisele.15

Eesti Välispoliitika Instituudi raportist selgub, et Venemaa, samuti Hiina on mõjutustegevust kasutanud ka koroonakriisi ajal, halvustades ja pisendades lääneriikide samme kriisiga võitlemisel ning heroiseerides oma riikide tegevust.16 Kriisi algfaasis pakkusid Venemaa ja Hiina abi Itaaliale, tehes ka saadetistega seoses propagandat ning näidates EL-i nõrga ja killustatuna. Kuigi EL-i edasine toetus Itaaliale ületas Venemaa ja Hiina toetuse mitu korda, ei pälvinud see maailmas samaväärset tähelepanu.17

Hiina kasutab oma mõjutustegevuses diskursiivset jõudu, mõjutades oma narratiivide kaudu üleilmseid väärtusi, valitsemispõhimõtteid ja rahvusvahelisi aruteluteemasid endale sobivas suunas. Selleks „veendakse välispublikut omaks võtma ja levitama Hiina kohta käivat positiivset narratiivi ning piiratakse konkureeriva narratiivi levikut, ähvardades muuta see kulukaks“.18 Vastates kriitikale selle kohta, kuidas on Hiina tulnud toime koroonakriisiga, kasutab Hiina nn hunt-sõdalase (*wolf-warrior*) diplomaatiat, mis on ähvardav, agressiivne ja teisi naeruvääristav.19

On vajalik, et riik saaks ja suudaks teiste riikide mõjutustegevust piirata selleks, et tagada oma riigi põhiseadusliku korra kaitse, territoriaalne terviklikkus ning riigi iseseisvus ja sõltumatus. Venemaa mõjutustegevusele on piiranguid rakendanud näiteks Läti ja Leedu, kehtestades ajutise eetrikeelu Vene telekanalitele.20

Eestis reguleerib meediateenuste osutamist, tegevuspõhimõtteid ja nõudeid meediateenuse osutajatele meediateenuste seadus. Kui meediateenuse osutaja on rikkunud selle seaduse § 19 nõudeid, on Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Ametil õigus teha talle ettekirjutus saadete või programmide edastamise lõpetamiseks või keelata tema majandustegevus seadustiku üldosa seaduse § 36 alusel meediateenuste osutamise nõuete olulise rikkumise pärast.21

Mõjutustegevusega kaasnevate eripalgeliste ohtude tõttu on see EL-i, Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsiooni (NATO) ja OSCE jaoks väga tähtis teema. Seepärast tegelevad mõjutegevuse teemadega muu hulgas Euroopa välisteenistuse alla kuuluv idanaabruse strateegilise kommunikatsiooni töörühm (East StratCom Task Force), Riias asuv NATO strateegilise kommunikatsiooni tippkeskus (NATO Strategic Communications Centre of Excellence) ja Helsingis asuv Euroopa Hübriidohutõrje Oivakeskus (European Centre of Excellence for Countering Hybrid Threats).

Venemaa mõjutustegevuse piiramiseks on EL ühe meetmena rakendanud finantssanktsioone inimeste suhtes, kes on seotud Venemaa mõjutustegevusega. Näiteks on EL lisanud oma finantssanktsioonide nimekirja Dmitri Kisseljovi, kes on Sputniku uudisteportaalide portaali emafirma MIA Rossija Segodnja peadirektor, kuna Sputniku kanalid toetasid Venemaa sõjalist rünnakut Ukrainale; Kisseljov vaidlustas sanktsioonide kehtestamise Euroopa Kohtus, kuid kohus jättis need jõusse.[22](#)

On paratamatu, et desinformatsiooni ei ole võimalik kõrvaldada ainult õiguslike vahenditega. Desinformatsiooni ja mõjutustegevuse vastu võitlemisel on õiguslike meetmete ja sanktsioonide rakendamise kõrval kindlasti väga vajalik ka harida avalikkust ja suurendada inimeste teadlikkust. Nagu pandeemiaga peab õppima koos elama, nii kehtib see ka desinformatsiooni ja mõjutustegevuse kohta. Allikakriitilisus ja võimekus argumente analüüsida ning neid erinevatesse kontekstidesse asetada peaks olema lugemis- ja kirjutamisoskuse kõrval hariduse elementaarne osa.

4.2. Vaenukõne kui kõne, mis ei vääri kaitset

Viha- või vaenukõnet võib mõista kui „eelarvamustest motiveeritud, vaenulikku, pahatahtlikku väljendust inimese või inimrühma suhtes nende tegelike või arvatavate tunnuste tõttu. Sellega väljendatakse diskrimineerivat, hirmutavat, halvaks panevat, vaenulikku ja/või eelarvamuslikku hoiakut tunnuste suhtes, mille hulka kuuluvad sugu, rass, usk, etniline päritolu, nahavärv, rahvuslik päritolu, puue ja seksuaalne sättumus. Vaenukõne eesmärk on kahjustada, dehumaniseerida, ahistada, hirmutada, alavääristada, alandada ja ohvristada valitud rühmi, õhutada nende suhtes tundetust ja jõhkrust“.[23](#)

Vaenukõne puudutab sageli teravalt just vähemusi, sealhulgas LGBT-kogukonda, usuvähemusi ja puudega inimesi, kes ei saa kasutada oma väljendusvabadust

võrdselt teistega, sest sageli järgneb nende väljaütlemistele negatiivne või isegi vaenu õhutav reaktsioon. Seni, kuni mõne rühma suhtes on vaenukõne ühiskonnas lubatud ja õiguslikult halvasti reguleeritud, on piiratud vähemuste õigus ühiskonnas võrdselt kaasa rääkida, oma õiguste eest seista ning demokraatlikes protsessides võrdselt osaleda.

Väljendusvabaduse kasutamine teiste inimeste õiguste piiramiseks on inimõiguste mõtte vastane.[24](#) Seetõttu on tähtis, et vaenukõne oleks ühiskonnas keelatud, et selle ohvritel oleksid selged õiguskaitsevahendid ja et nad saaksid otsida oma õiguste rikkumise korral riigi kaitset.

Enamik EL-i liikmesriike on sõnalise vaenamise kriminaliseerinud ja vaenukõne piiramine on kaalukas eesmärk ka nii EL-i, Euroopa Nõukogu kui ka ÜRO tasandil. ÜRO peasekretär António Guterres osutab oma selleteemalises tegevusplaanis, et ÜRO loomise üks keskne põhjus oli laiaulatuslik vaenukõne, millele reageeriti lubamatult hilja, ja et vaenukõnet mitmesuguste rühmade suhtes peab saama õiguslikult piirata.[25](#)

Eesti karistusseadustiku § 151 alusel on vaenu õhutamine kui väärtegu karistatav üksnes siis, kui sellega on põhjustatud oht inimese elule, tervisele või varale. Kuriteona on vaenu õhutamine karistatav ainult juhul, kui sellega on põhjustatud inimese surm, tekitatud tervisekahjustus või muu raske tagajärg või on inimest varem selle teo eest karistatud.

Vaenu õhutamise käsitlemine väärteona näitab, et norm kuulub kergemate õigusrikkumiste hulka, st „on oma ühiskonnaohtlikkuse astmelt samas klassis koerte ja kasside pidamise või prügi käitlemise eeskirjade rikkumisega“, leiab Rait Maruste.[26](#) Ta kirjutab:

„Peaks olema kirjeldamatagi selge, et diskrimineerivast algest lähtuv vaenamine on potentsiaalselt suurusjärgu võrra ohtlikum ja demokraatiasse ning meie liitlaste väärtusruumi mittesobiv. Ja vajaks sellisena kõrgemat õiguslikku kaitset /.../ viidatud regulatsioon on tagajärje- ja isikupõhine. Grupi või grupipõhist vaenamist ja selle võimalikke tagajärgi see regulatsioon ei hõlma. Samal ajal on just gruppide vaenamine ja diskrimineerimine olnud ja on üleilmne probleem ning Euroopa lähiajaloo häbiplekk“.[27](#)

Karistusseadustiku puudus on veel asjaolu, et selle järgi on vaenu õhutamise täideviimiseks vaja rasket tagajärge (surm, tervisekahjustus või muu), sest seaduses

on öeldud, et kui seda ei ole, siis ei ole ka vaenu õhutamist.[28](#)

Rait Maruste soovib vaenukõne eelnõuga täpsustada üldise sõnavabaduse kasutamise reegleid ning ühtlustada need demokraatlike riikide nüüdisaegsete arusaamade ja väärtusruumiga:

„Vaenukõne õigusmõiste toob üldisesse sõnavabaduse kasutamisse täpsustuse. Nimelt diskrimineeriva, halvustava ja ähvardava väljendusvabaduse keelamise grupitunnuse alusel. Elik vaenukõne puhul vaenaja ei anna halvustavat (vaenavat) hinnangut üksiku inimese omadustele ja tegudele, vaid temale kui grupi esindajale ja/või grupile tervikuna. Seejuures on need (kaitstud) grupitunnused mitte inimese enda valik, vaid loodusest lähtuvad, nagu sugu, nahavärvus, rahvus, seksuaalne sättumus jmt“.[29](#)

Eesti vaenukõne õigusnormistiku puudulikkus on osutunud EL-i tasandil suureks probleemiks. Euroopa Komisjon algatas 2020. aasta oktoobris Eesti suhtes rikkumismenetluse Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 258 alusel, kuna Eesti ei ole võtnud nõuete alusel üle nõukogu 28. novembri 2008. aasta raamotsust 2008/913/JSK rassismi ja ksenofoobia vormide ja ilmingute vastu võitlemise kohta kriminaalõiguse vahenditega. Komisjon heidab Eestile ette, et see ei ole kriminaliseerinud avalikku kihutamist vägivallale või vihkamisele isikute rühma vastu, keda määratletakse rassilise kuuluvuse, nahavärvi, usutunnistuse, sünnipära, rahvuse või etnilise päritolu alusel, Eesti ei ole kriminaliseerinud vaenukõne erivorme, nagu holokausti eitamine, ning et vaenukõne eest ei ole ette nähtud piisavaid karistusi.[30](#)

Jaanuaris 2021 saatis Eesti valitsus Euroopa Komisjonile vastuskirja, milles Eesti ei tunnistanud oma seadustes puudujääke ja väitis, et on võtnud raamotsuse eesmärkide saavutamiseks piisavad meetmed. Kui komisjon ei nõustu Eesti selgitustega, võib ta anda tähtaja rikkumise kõrvaldamiseks ning pöörduda Eesti vastu ka Euroopa Kohtusse, kui Eesti rikkumist määratud tähtaja jooksul ei kõrvalda.
[31](#)

Eestis puudutab vaenukõne väga teravalt LGBT-kogukonda, sest selle liikmed puutuvad vaenukõnega kokku sageli. Viimastel aastatel on vaenukõne juhtumite arv kasvanud, ent kannatanud ei ole saanud riigilt kaitset, kuna puuduvad adekvaatsed õiguskaitsevahendid. Eesti LGBT Ühing ning Eesti Inimõiguste Keskus on korduvalt rõhutanud vajadust muuta õigusakte ning laiemalt koolitada vaenukõne ja

vaenukuritegude teemal riigiametnikke, korrakaitsjaid, vanglatöötajaid ja kohtunikke, et tegeleda selle probleemiga ühiskonnas tõhusamalt.[32](#)

Eesti inimõiguste organisatsioone koondav võrdse kohtlemise võrgustik on andnud ka Eesti inimõiguste olukorra üldises korrapärases ülevaatuses (*universal periodic review*) soovitusel kriminaliseerida vaenukõne ning lisada karistusseadustikku vaenu motiiv kui raskendav asjaolu.[33](#)

Ka Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikast on selge, et sõnavabaduse kaitsele ei saa tugineda olukordades, kus on tegu vaenukõnega mõnda rühma kuuluvate inimeste vastu. Nii ei saa sõnavabaduse kaitsele tugineda näiteks juhul, kui tehakse holokausti eitav, natsismipoliitikat õigustav, kõiki moslemeid terrorismiga seostav või juute Venemaal kurjuse allikana kujutav avaldus.[34](#) Kohtuasjas *Norwood vs. Ühendkuningriik*, kus kaebaja riputas oma aknast alla plakati New Yorgi kaksiktornidega ning sõnumiga „Islam Britanniast välja – kaitskem Briti inimesi“ ning tähe ja poolkuu sümboli keelamise märgiga, nõustus Euroopa Inimõiguste Kohus Briti kohtutega, et see plakat oli avalik rünnak kõikide riigis elavate moslemite vastu ning selline eneseväljendus ei ole sõnavabaduse kaitse all.[35](#)

Kohtuasjas *Roj TV A/S vs. Taani trahvis riik* telejaama omanikfirmat ja võttis sellelt ära tegutsemisloa, kuna telejaama saadetes propageeriti Kurdistani Töölispartei terroristlikku tegevust (muu hulgas ülistati geriljavõitlejaid, kutsuti üles vägivallale ja toetama terroristlikku tegevust). Euroopa Inimõiguste Kohus leidis, et sellised väljendused ei kuulu sõnavabaduse kaitse alla, ja tunnistas kaebuse vastuvõetamatuks.[36](#)

Kohtuasjas *Beizaras ja Levickas vs. Leedu* leidis Euroopa Inimõiguste Kohus rikkumise Leedu poolt, sest Leedu ametiasutused keeldusid vaenukõnet uurimast. Kaks meest olid esitanud Facebookis enda suudlust kujutava foto, millele järgnes seal sadu kommentaare, muu hulgas kutsuti üles kaebajaid nende homoseksuaalsuse tõttu *kastreerima, tapma, viskama tulle, saatma gaasikambrisse, saatma tasuta mesinädalatele krematooriumisse* jne. Leedu prokuratuur keeldus kriminaalmenetlust alustamast, pidades kommentaare arvamuse avaldamiseks. Leedu ametiasutused leidsid, et kaebajad oleksid pidanud nägema ette, et nende avaldatav foto ei loo sotsiaalset sidusust ega edenda tolerantsust, ning nad oleksid võinud piirata inimeste ringi, kellega fotot jagati, sama meelt inimestega.

Euroopa Inimõiguste Kohus rõhutas inimõiguste konventsiooni artiklist 8 tulenevat riikide positiivset kohustust kaitsta haavatavaid vähemusrühmi rikkumiste eest ka eraisikutevahelistes suhetes. Kohus märkis, et kui teod on suunatud inimese füüsilise või vaimse terviklikkuse vastu, peab riik tagama kriminaalõiguslikud lahendused, vastupidisel juhul ei ole piisav kaitse ja heidutus tagatud. Euroopa Inimõiguste Kohus heitis Leedule ette kriminaalmenetluse alustamata jätmist ametivõimude diskrimineeriva suhtumise tõttu, sest nad olid jätnud uurimiskohustuse täitmata oma kitsarinnalise suhtumise tõttu homoseksuaalidesse.

37

Vaenukõne ohustab inimväärikust, võrdsust, sallivust ja mitmekesisust, minnes vastuollu inimõiguste põhiolemusega. Vaenu õhutamise süvendab ühiskondlikku ebavõrdsust, stereotüüpe vähemuste vastu ning soodustab vähemuste õiguste piiramist ja nende diskrimineerimist. Seepärast peab olema vaenukõne õiguslikult selgelt reguleeritud ning selle ohvritel peavad olema toimivad õiguskaitsevahendid, et saada enda õiguste rikkumise korral kaitset. Igasugune sõna ei ole kaitset väärt ja see tuleb selgesti esile ka Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikast. Inimõiguste mõttega on vastuolus kasutada väljendusvabadust teiste inimeste õiguste piiramiseks.

- 1Organization for Security and Co-operation in Europe The Representative on Freedom of the Media Teresa Ribeiro 13 May 2021 Regular Report to the Permanent Council. FOM.GAL/2/21/Rev.1 13 May 2021. – <https://www.osce.org/files/f/documents/b/9/486283.pdf>, lk 10.
- 2EU vs. Disinfo. Disinformation review. 16.09.2021. – <https://mailchi.mp/euvdisinfo/dr258-882178?e=5124d55151>.
- 3Council of Europe. Freedom of expression and information in times of crisis. –https://www.coe.int/en/web/freedom-expression/freedom-of-expression-and-information-in-times-of-crisis#_ftn1 (30.11.2021).
- 4Hegarty, S. The Chinese doctor who tried to warn others about coronavirus. – BBC News, 06.02.2020. – <https://www.bbc.com/news/world-asia-china-51364382> (30.11.2021).
- 5Ibrus, I. Tõepõhjata ühiskond – mis see on? – Eesti Ekspress 23.11.2016. – <https://ekspress.delfi.ee/artikkel/76328567/toepohjata-uhiskond-mis-see-on> (30.11.2021).
- 6Mattheus, Ü. Post-truth, post-moral ehk tõde on õudne. – Looming 2018/1.
- 7Ibid., lk 4–5.

- [8](#)Krekó, P., Szicherle, P. Lähed viiruslikuks. Covid-19 desinformatsiooni ökosüsteemis. – Vikerkaar 2020/3. – <http://www.vikerkaar.ee/archives/25926> (30.11.2021).
- [9](#) Ibid.
- [10](#)Virks, K., Sinisalu, A. Vaenuliku mõjutustegevuse piiramine meedia- ja sideteenuste korraldamisel. – Juridica 2020/2, lk 90–91.
- [11](#)Ibid., lk 92.
- [12](#)Ibid., lk 90.
- [13](#)Pocheptsov, G. First Cognitive war. – Academia. – https://www.academia.edu/10057232/FIRST_COGNITIVE_WAR (30.11.2021).
- [14](#)Ibid.
- [15](#)Vt Venemaa ajaloo tõlgendamise kohta ka Lucas, E. The New Cold War. Putin's Threat to Russia and the West. 2nd edition. Bloomsbury 2014.
- [16](#)Raik, K., Kuusik, P., Vilson, M., Jüris, F. (toim). Koroonakriis ja väljakutsed Eesti välispoliitikale, lk 14. Eesti Välispoliitika Instituut. 2020 november. – https://efpi.icds.ee/wp-content/uploads/sites/18/2020/11/RKK_EVI_Raport_Koroonakriis_ja_valjakutsed_Eesti_val (30.11.2021).
- [17](#) Ibid.
- [18](#)Ibid., lk 17.
- [19](#)Ibid., lk 17. Vt Venemaa ja Hiina mõjutustegevuse teemadel ka Kaitsepolitsei aastaraamat 2020/2021. – https://kapo.ee/sites/default/files/public/content_page/Aastaraamat-2020-2021.pdf (30.11.2021).
- [20](#)Virks, Sinisalu, lk 90–91.
- [21](#)Ibid., lk 99–100.
- [22](#)ECLI:EU:T:2017:392 (Judgment of the General Court (Ninth Chamber), 15.06.2017, nr T-262/15).
- [23](#)Cohen-Amalgor, R. Fighting Hate and Bigotry on the Internet. – Policy and Internet, 2012/3 (3) (termini tõlge on pärit Eesti Inimõiguste Keskuse veebilehelt <https://humanrights.ee/teemad/vaen/vaenukone-kusimused-ja-vastused/> (30.11.2021).
- [24](#)Vt ka Eesti Inimõiguste Keskus. Vaenukõne. – <https://humanrights.ee/teemad/vaen/vaenukone-kusimused-ja-vastused/> (30.11.2021).
- [25](#)United Nations Strategy and Plan of Action on Hate Speech. UN Office on genocide prevention and the responsibility to protect. –

<https://www.un.org/en/genocideprevention/hate-speech-strategy.shtml>.

- [26](#)Maruste, R. Sõnavabadus, vaenukõne ja vihakuriteod. – ERR uudised, 01.03.2021. – <https://www.err.ee/1608126385/rait-maruste-sonavabadus-vaenukone-ja-vihakuriteod> (30.11.2021).
- [27](#)Ibid.
- [28](#) Ibid.
- [29](#)Ibid.
- [30](#)Euroopa Komisjon käivitas Eesti suhtes kaks rikkumismenetlust. – ERR uudised, 30.10.2020. – <https://www.err.ee/1153363/euroopa-komisjon-kaivitas-eesti-suhtes-kaks-rikkumismenetlust> (30.11.2021).
- [31](#)Allik, H.-L. Euroopa Komisjon hindab siiani, kas Eesti vihakõne seadus on piisav. – Postimees, 12.11.2021. – <https://www.postimees.ee/7384589/euroopa-komisjon-hindab-siiani-kas-eesti-vihakone-seadus-on-piisav> (30.11.2021).
- [32](#)Vt nt Eesti LGBT Ühingu veebileht: <https://www.lgbt.ee/post/aruanne-vaenukone-ja-vaenukuriteod> (30.11.2021).
- [33](#)Vt: Joint Submission to the Third Periodic Review of Estonia. –https://humanrights.ee/app/uploads/2020/12/UPR_en.pdf (30.11.2021).
- [34](#)EIK (suurkoda), 64569/09, Delfi vs. Eesti, 16.06.2015, p 136. Vt ka otsuse p-s 136 viidatud lahendeid. EIÕK art 17 alusel ei või midagi konventsioonis tõlgendada nii, et see annab mingile riigile, isikurühmale või üksikisikule õiguse tegevuseks või teoks, mille eesmärk on konventsiooniga sätestatud õiguste või vabaduste kaotamine või nende piiramine suuremal määral, kui see on ette nähtud konventsioonis. Vt ka ECHR Guide on Article 17 of the European Convention on Human Rights. Prohibition of abuse of rights. – https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_17_ENG.pdf (30.11.2021).
- [35](#)EIK, 23131/03, Norwood vs. Ühendkuningriik, 16.11.2004.
- [36](#)EIK, 24683/14, Roj TV A/S vs. Taani, 17.04.2018.
- [37](#)EIK, 41288/15, Beizaras ja Levickas vs. Leedu, 14.01.2020.